

Iancu Laura lírai indulása

Ezek az oldalakon egy olyan életműről szólok, amelynek alkotója gyorsan az irodalmi érdeklődés középpontjába került. Méltán. Hiszen kivételes tehetsége korán kiderült, lírájának és prózájának egyedisége egyértelmű az első időktől fogva. Pedig számos nehézséggel kellett megküzdenie moldvai kislánykora óta. A legkeletibb kisebbségi sorsból jött előbb Erdélybe, majd onnan az anyaországba. Hozta szűkebb hazájának hagyományait (mindezt néprajzkutatóként kamatoztathatja), beleértve a szegénységet, a sok-sok küzdelmet. Olyan területről, amely sosem tartozott Magyarországhoz, és az ő eszmélés-kor, a múlt század nyolcvanas éveiben a legkönnyörtelenebb terror uralkodott Romániában. S ezt a moldvai magyarok is megszenvedték.

Érzékeny lény természetes módon reagált a külvilág kegyetlenségeire. Ám hozta magával azt a hitet is, amely a moldvai magyarokat életben tartotta az évszázadok során. A hitbéli gyökerek aztán ugyan megmaradtak, de Iancu Laura gondolatvilága el is szakadt mindettől. Úgy érthetjük, hogy mindinkább elmélyült és mindinkább megerősödött. Nemzedékének pedig ez az elmélyülés nem éppen a fő tulajdonsága... A törekeny lány ereje azonban – gyakran nagy belső küzdelmekben – folyamatosan megmutatkozott, és ma is megmutatkozik az érett családanya korszakában. Akiből jeles költő, író és néprajzos lett. Akkor is láthatjuk mindezt, ha kiérezzük soraiból a múlthoz fűződő bonyolult viszonyt, a távozás és a maradás belső küzdelmét, a fájdalmakat és a reménységet. Verses- és prózakötetei erről tanúskodnak. Egyre elmélyültebben és érettebben. Amikor ezeket a sorokat írom, 2024-ben, éppen két évtizede, hogy első verseskötete, a *Pár csángó szó* megjelent.

Ez a kötet a részösszegzésről szólhat. Hiszen a pálya még nyitott, és nem tudhatjuk pontosan, milyen fordulatokat hozhat. Egy biztos: az eddigi eredmények a legszebb folytatást ígérnek. Lírá-

ban, epikában, drámában egyaránt. (Jelen esetben néprajzos tevékenységével nem foglalkozom részletesen.) Azt is hozzáteszem, hogy nem ez az első próbálkozás eddigi pályájának elemzésére, hiszen 2019-ben megjelent Halmai Tamás könyve *Isten peremén – Iancu Laura költői világa* címmel a Magyar Napló kiadásában.

Pár csángó szó

2004-ben megjelent Iancu Laura első verseskötete *Pár csángó szó* címmel a Csíkszere-dai Hargita Kiadó hivatali gondozásában, azután, hogy 2000 óta jelennek meg írásai. Ferenczes István Kossuth-díjas költő szerkesztette. Lényegében ő fedezte föl a költőt, ő egyengette útját az irodalmi élet felé.

„Első költeményei a Csíkszere-dán megjelenő *Moldvai Magyarság* című folyóiratban, diáklapokban kerültek napfényre, kedves csíkszere-dai osztályfőnökéhez, Borbáth Erzsébethez, Drága Erzsike nénihez írt »csángó levelei« ugyan-csak a csángók újságjában jelennek meg, immár rendszeresen” (Halász Péter: *Virágcsokor Moldovából*. Iancu Laura: *Pár csángó szó*. Hitel, 2004/11.). Volt tehát az induláskor tanár és költő, akik felfigyeltek tehetségére, és Halász Péter írásának címe is sokatmondó...

Azt nem mondhatjuk, hogy Iancu Laura feltűnése előzmények nélkül való, hiszen szűkebb hazájának költői között tudhatjuk pl. Lakatos Demetert vagy Duma István Andrást, akiknek lírája őrzi az archaikus jegyeket. A *Pár csángó szó* szerzője alapjaiban különbözik tőlük. Jobb szó híján azt mondhatjuk, hogy itt igit-vérig mai nyelven szól költőnk, és identitása áttételesen jelenik meg. A kötethez előszót jegyző kortárs erdélyi író, György Attila szerint: „*Sztoikus, bölcs bele-nyugvás és meleg, nőies szeretet árad e versekből; néha átüt rajtuk a moldvai verőfény, és néha*

megdiderget a Duna-part hűvöse.” A szeretet mellett az alázatról és a szelidségről is olvashatunk az előszóban. Nem véletlenül, hiszen ezek a minőségek és értékek már ekkor meghatározóak, mint ahogy a későbbi pályaszakaszokban is ezek lesznek a jellemzők.

Puritán, póztalan versek sora már az első kötetben. Olyan motívumokkal, mint a böjt vagy a gyász. Forrása tiszta, ugyanakkor fölmutatja sok helyütt a belső lelki küzdelmet, a hit elmélyülését vagy éppen különös szerelmes verseiben a feszültséget. „Térdre esem / Hiába az Isteni / Készlet / Csüng a holdon egy morzsa / Magamhoz veszem a böjtöt / A gyász / Az enyém” (Emléked). Hite már ekkor megkérdőjelezhetetlen, de az is, hogy mindez súlyos drámaisággal jelenül meg. Idetartozik az emberi kapcsolatok törekenységének rögzítése is. S már költői útja elején valamilyen evangéliumi üzenetet fogalmaz meg a maga sajátos, tömör nyelvén. Előzménye ennek a hozott népi vallásosság, a katolicizmus, ám a közben sokat változott istenkép is, amely már egyéb teológiai tanokat is számba vesz.

A fentiek egyaránt jellemzik szerelmes verseit éppúgy, mint az édesanyához vagy Istenhez szóló üzeneteit. „A hiány, a veszteség állapotrajzai, a sötét ontológiába szorított – s ekképp a hit világosságára szorított – szubjektum közérzeti jelentései: már az első ciklus (Enyém vagy félelem) rögzíti a lírai-lírikusi tájékozódás kereteit. Az istenkeresés magányos műveletei a gyász és a félelem antropológiájából fakadnak” (Halmai Tamás: Isten peremén. Iancu Laura költői világa. Magyar Napló, 2019. 11–12.). Valóban: a „magányos műveletek” sok mindent meghatároznak itt, akkor is, ha éppen kozmikus magányról nem beszélhetünk. Beszélhetünk viszont a mindenségben helyét kereső ember, egy fiatal lány/költő mély útkereséséről.

Szépen illusztrálják lélekállapotát a költészet hagyományosnak mondható „kellékei”, legfőképpen az ősz gyakori megjelenése, a harmadik évszak világába rejtett egyéni ízek szemléletessége. „Csöndesen állsz az őszi / Avarban / Alszol miként a szél / Ha jó a hajnal / Nem sírsz a jajjal / Hős nemzetek hiú szava / Gyermek vagy még // Szerelmed mostoha” (Őszben). Itt jegyzem meg, hogy formailag indokolatlan minden sor élén a nagy kezdőbetű, éppen a központozás nélküli szövegben. Ez ugyan nem érinti a közlés lényeg-

gét, de ha már a központozás hiányáról szólunk: feltehetően a tipográfiának is van jelentősége.

Visszatérve az Őszben című versre: itt a végén egy csattanóval találkozunk. S persze Iancu Lauránál is (mint rengeteg költőnél) az ősz és a magány „édestestvérek” módjában jelenik meg. Itt is, másutt is igaz a kötet cím közlése: valóban pár szóval ír a költő, már ekkor Pilinszkyhez mérhető jelrendszerrel. „[...] ha megkíséreljük [...] lecsupaszított képeiben megfogni mindazt, amit az alkotó verseibe rejtett, [...] megtapasztalhatjuk, hogy az egyszerűség nem csak a szavak vagy a gondolatok hiányát jelezheti. Van, amikor a hallgatás teszi értékessé, hitelessé, tisztává az idejében elmondott, leírt szavakat” (Csepregi János: Iancu Laura: Pár csángó szó. http://www.szepirodalmifigyelo.hu/pdf/2005/05-2-024_iancu_csepregi.pdf).

S a tömörítésbe az is belefér, hogy a versbeszéd metaforikus és szűkszavúságában is gazdag. Jellemzi az intimitás, a titok pedig titok marad, és minden mondatnak súlya van. A *Fakulz* végén pl. ezt találjuk: „Te törpülsz, s nő az árnyékod.” Mögötte ott a boldogságkeresés, a hiány, a töprengés. Már ekkor nagyon érett hangon. Akkor is így van ez, ha még nem egyenletes a kötet színvonala, ha találunk is benne önisméltéseket, az útkeresés bizonytalanságának jeleit. Hangjának tisztasága azonban megkérdőjelezhetetlen. Belső és külső vándorlásának bizonyítékai nemkülönben. Kételyekkel és drámaisággal telítve. Miközben megszólítja a másik embert, ám az olvasó is megszólítottnak érezheti magát, s a megszólítás harmadik és legfontosabb szintje és címzettje Isten. Úgy teszi ezt, hogy elszakad a konkrét helytől és időtől, vagy ahogy Halmai Tamás látja: „[...] költészete úgy anakronisztikus, ahogy a tölgyfákban csobogó tenger vagy az izmok architektúrája egy szarvas nyakán. Nem korszerű, ahogy megszólal, mert időtlen, amiről beszél” (Halmai Tamás: Isten peremén... i. m., 7.).

Az ilyesfajta lírában megtaláljuk a lét alapkérdéseit és az azokra adható válaszokat. Iancu Laura korai versei közül ezt mutatja meg a *Mi marad végül*. Akár az öröklétet is érintheti ez a fajta közeledés, hiszen a lét terhet és a lassú halált is említi költőnk. A következő sorok pedig a hajdani romantika kései folytatásaként is értelmezhetőek: „Magány, / A milliárdoktól nyüzsgő /

Világhiány”. Több ez, mint a másik embernek felrótt igazság. A dolgok kitárulnak, egyetemessé válnak. Ahogy Csepregi János látja: „*Individuális és kollektív térbe csöppenünk: részévé válunk a világnak, ami a szerző sajátja, s mégis kívülállók maradunk, hiszen szemlélete, elmélkedése eltér a mai magyar irodalmi standardtól*” (Csepregi János: i. m., uo.). S bár valóban kívülállók vagyunk, ám ennek ellenére tudunk azonosulni e lírai világgal. Annak érzékenységeivel és finomságával.

Mindeközben persze fölsejlik egy kapcsolat feszült története. S ez a kapcsolat oly sok embert érinthet, hogy ettől lesz fontos az olvasó számára. Benne a megtartó szándékkal, a várakozással, a hiánnyal, a beteljesüléssel vagy annak elmaradásával. Az *Ím esteledik* a maga pontosságával és érzékenységeivel így járul hozzá mindehhez: „*Ím harminc ezüst perc / Míg égnek bennem világító / Örök / Élesítő hangok avagy / Tán halál előtti feltámadások / Látomása véget ért*”. Van itt nagypénteki és húsvéti párhuzam is, egy emberi kapcsolatra leképezve. Akkor is, ha nem a harminc ezüst (és az árulás) és nem a tényleges kereszthalál utáni feltámadás idéződik meg, illetve rejtjelesen mégis jelen van. De itt van szó szerint egy népdalrészlet is (egyébként idézőjel nélkül), ezáltal egy másik kulturális szféra példájával: „*Megrakják a tüzet / Mégis elaluszik*”. Aztán a remek szerkesztés eredménye, hogy rögtön ott a múlt szerelem megvallásának ellentettje, a *Szeretlek* című vers, a maga lendületével. És itt is az isteni feloldás a záró mozzanat.

A fentiekhez illeszkedik a versforma szabadsága és kötetlensége, ugyanakkor fegyelmeztsége. A tudatosan felépített versbeszéd. Így, együtt. Magas színvonalon, mély moralitással és intellektuális erővel. Lírájáról azt is mondhatjuk, hogy egynemű, hiszen már ekkor (és később is) körüljár olyan fogalmakat, mint Isten, haza, szerelem, halál. Tudatosan és érzékenyen. Ehhez kapcsolódóan az imádságos hang itt is jelen van, néha igen tömören, pl. két sorban: „*Úgy félek, Uram, / Hogy elfáradsz*” (*Sóhaj*). Ez kétségkívül minimal. Ugyanakkor benne van az Istennel való párbeszéd igénye, a szinte gyermeki féltés nagyon is emberi megnyilvánulása. A megszólítás póztalan, és érzékelteti a bizonytalanságot, azt a kérdést, hogy jön-e majd válasz az Úrtól. „*A magyarfalusi csángó diáklány érzékeny lelki-*

ségre, finom gondolkozásra valló, japán tusrajzokra emlékeztető versei [...] kötetben jelentek meg” (Halász Péter: i. m., uo.). Érthető a szerző lelkesülése, és érdekes az összevetés a japán tusrajzokkal, amelyekre persze jellemző a keleti hagyomány forrása, ám az is kétségtelen, hogy könnyedségük és az ezzel együtt jelen levő mélységük rokonságot mutathat ezzel a költéssel.

Iancu Lauránál pedig megfigyelhetjük azt a hagyományt is, amely sok magyar elődjének és kortársának is sajátja, s ez nem más, mint az istenkeresés. A névsor hosszú lehetne, hiszen ha csak a közelmúltat érintjük, akkor Adytól Pilinszkyig és azon is túl sokakat említhetnénk. Ám már az első kötetre jellemző, Iancu Laura mássokkal összetéveszthetetlen lírai beszédmódot használ. A *Mítoszban* az Isten mögöttit kutatja, a *Fájó szavak igazában* pedig így szól, szinte kiált: „*Uram, nyiss ajtót, Hozzád visszatérek!*” Az „*Ur szolgálóleánya*” szólal meg itt, alázattal és odaadással. Mindez folyton egyfajta belső küzdelemnek a része, és megfogalmazódik a hiány miatt érzett félelem is. „*Az éjben mélyebb az Isten - / Hiány*” – így kezdődik az *Istenhiány*. Lelkileg meztelenül vall így a költő, őszintén és drámaian. Tömörített nyelvének eszközeivel. Hiszen: „*[...] a nyelv több, mint a dolgok szavak-ká lényegülése, és elevenebb, mint a mondatok fegyelmezett, de élettelen rendszere. Hiszen a szó, a gondolatokkal való bánás felelőssége segítséget nyújt az önmeghatározásban*” (Csepregi János: i. m., uo.).

S ha már találkozunk (és még fogunk is találkozni) Pilinszky nevével, akkor hadd idézzünk néhány szót Iancu Laura egyik vallomásából: „*Nem versírásra tanított, és nem serkentett a versírásra. De költészete szabadított fel a béklyók alól. Azon béklyók alól, amelyek a mondatól a versig tartó láthatatlan úton akaszkodtak rám. Költészetében felismertem a mondák szelídségét*” (Iancu Laura: Népi, elit. Pilinszky. Bárka, 2015. december 21.). Izgalmas összevetés, amely egyben igazolja, hogy van átjárás a látszólag különböző szellemi világok között is. És ez jellemző a néprajzos költőre is! Akinek istenképe, istenkeresése (és rátalálása) József Attilát is felidézi emlékeinkben. Gondoljunk csak arra, a nagy költőelőd világában megjelenik az emberrel szóba álló, közöttünk ténfergő,

a mindenütt jelenvaló Isten. Erre „rímel” lancu Laura *Ha erre jár* című versének kezdete: „*Ha erre jár az / Isten, leültetem üldöző óráim / Birodalmába*”, stb. Aztán – ahogy sok versben lenni szokott – a második szakasz első szava a: „De”. Következik a negatívabb értéktartomány vesztésekkel, ám a befejezés így szól: „*Ha áll a béke, / Rám borul az éj ölében / A csendes Isten, szépen.*” Szép verslezárás, és így van íve a szövegnek, van íve a mondandónak.

Mindez egy sorozat része, a meghitt istenkapcsolat lírai dokumentuma. A hiány ellen küzdő ember szeretetvágya szólal meg folytonosan. A földi lét gyötrelmeit és az öröklét reményét is kifejezik a versek. Persze van úgy, hogy a kétely is megjelenik. Például ebben az ötsorosban: „*Láttam már sokszor, / De nem tudom, milyen, / Gondolatban ismerkedtem, / És nem, nem ismerem / Az én Istenem*” (*Itt tartok*). Tegyük hozzá azonban: ezek a kételyek gyengébbek a bizonyosságnál. Akkor is, amikor csupán pár szóval vall. A kötet cím egyébként *A Hallgatóban* jelenik meg különféle variációkkal. A „csángó” szó helyett ilyenekkel: ostoba, ocsmány, ördögi. Tehát csupa negatívum, szemben egyetlen pozitívummal. Jelzi ezáltal a rossz erővel való küzdelmet. Mögötte ott a népi vallásosság hagyománya és a hozott lelki terhek sokasága. (Ez utóbbival majd a jóval későbbi, 2023-as prózakötetében, az *Olvasmány az éjszaka cselekedeteiből* címűben néz szembe alaposan.)

S már szó esett róla, de nem árt megismételni, hogy a halál némiképp meglepően gyakran van jelen műveiben. Ebben pedig Ady hatásait is fölfedezni véljük, mint ahogy a *Bűnben* szól: „*Én majd meghalok árnyékom / Alatt / Értem jönnek Isten gondolatai, / És kőbe zárják mozdulataim. // Mert szóra bírtam az igazságot, / És látván, szemem megvakult. / Én sose emberrel vívtam, / Az ellenfelem Isten volt.*” Hasonló intenzitású az anyaélmény megfogalmazása is több versben. Az *Anyámban* – tőle kissé szokatlanul – egy akrosztichonnal (név rejtéssel) is találkozunk: „*Adósod vagyok halálommal / Nyugvásod tartozás nekem / Álmodtál valót testeket alkottál / Mióta követlek utolérhetetlen maradtál*”. A négysoros strófa is újdonság nála, ami a formát illeti. Így fejeződik ki az adósság érzése, a feszültség.

Végigvonul a kötet egészén az a szeretetvágy, amely egyrészt a körülötte élő emberekhez, másrészt a transzcendens értékekhez köti. Ahogyan Pál apostolnál olvassuk: „*[...] az Atya [...] adja meg nektek dicsőségének gazdagsága szerint, hogy [...] képesek legyetek felfogni minden szenttel együtt: mi a széleség és hosszúság, magasság és mélység; és így megismerjétek Krisztus minden ismeretet meghaladó szeretetét*” (Efezus 3:14–19). Idekapcsolható a *Szeress* című vers, amelyben, és másutt is, a fogalomnak a hétköznapin felül emelkedő kitágítása is megtörténik: „*Ízesítsd a világot, szélben / Feltámadt gondolat. Szeress.*” Érdekes, hogy ebben a műben vannak írásjelek, ám éppen a felszólító módú ige után nincs felkiáltójel... „*Gyöngédsége, minden szaván átsütő szeretetvágya jellegzetes női költészet teremt, talán ezt a képet erősíti visszafogott kifejezésmódja, már-már archaikusnak tűnő nyelvhasználata is*” (Kiss Judit Ágnes: *Elásott kincsek. Magyar Napló, 2005/3. 65.*). A kritikus egyébként negatívumként említi meg, hogy „a naivitásba hajló ártatlanság” ártalmára van a színvonalnak. Túl erősek ezek a szavak, szerintem az „ártatlanság” és a tisztaság inkább pozitívan hat erre a versvilágra.

S az sem mellékes, hogy vannak szabadabban áradó, nagyobb lélegzetű szövegek már az első kötetben, bár érződik azért, hogy költőnk inkább a tömörebb formában otthonos. Néhány drámai szó erejével ér el többnyire hatást, kataritikus érzést. „*Az irodalom csodája (az olvasás alkímiája), hogy miközben egyedül vontatja a keresztet e versek hőse, magányához társulhatunk saját – költészettől szentelt – magányunkkal*” (Halmai Tamás: i. m., 16.).

Abban azért van valami különös és egyedi, ahogy a fiatal lány a halálhoz viszonyul. Egyébként életigenlése mellett. Ekler Andrea szerint ez a kötet a felnőtté válásról is szól, majd ezt olvassuk nála: „*Ez az útkeresés, e vállalkozás nehézségei, az emberélet buktatói közvetlen, sallangmentes, szép lírában tárulnak az olvasó elé. Finom, alakulásában is bölcs költészet ez*” (Ekler Andrea: *lancu Laura költői világa*. <https://mmakademia.hu/mobil-munkassag/-/record/MMA26746>). Szorongásai túlmutatnak az egyéni sorson. Mondhatjuk, hogy egy, a napjainkban

általánossá váló életérzést és viszonyulást fejeznek ki ezáltal versei. Őszinte kitárulkozással és érvényesen. Nehéz időkben énekel mélyen és hitelesen. Önmegszólítással (?) e vers zárósorai: „Csata vagy, ember sorsát / Indító düh, bájos világ, / És mézed méreg. // Halál.” Micsoda összetettség, micsoda erő! – mondhatjuk joggal. És van úgy, hogy játékkal oldja a feszültséget. A *Végtelen hon* első sorában: „A csillag felett ég-telen a hon”, majd az utolsó sorban: „A csillag felett végtelen a hon.” S köztük gazdag líraiság, nyelvi lelemények.

Az ilyesfajta líra meghitt lelki viszonyokat ír le, kifinomultan, mély intenzitással. Például az anyát és az apát megidéző versekben. Az elszakadás fájdalmait megfogalmazva, őszintén kitárva. Olyan szépséges és megrendítő költeményben, mint a *Reménykedő anyám* vagy az *Egy képen pihenő idő*. Az *Apa* pedig az alapjaiban erős, de gyöngülő embert és családfőt jeleníti meg érzékenyen. Megfogalmazódik az árvaság gondolja és

gyötrelme is. Másutt az időtlenségbe átlényegülő költő szólal meg ekképpen: „A világnak adom, Prométheusz, / Gondolatom. / Megemészt. Egyet akar dicsőségül / Az élet: halálom” (*Gondolatom*).

Felfigyelhetünk néhány motívumra is, amelyek vissza-visszatérnek, és komoly jelentéssel bírnak: est, alkony, elmúlás, szűk világ, öszülés, idő, öregedés. Korai őszikék lennének?... S tudjuk, hogy a mű leválik a szerzőről, és ily módon tulajdonképpen mellékes a költő kora és helyzete. A mű itt is önálló életre kel! És ábrázolja az általános léthelyzetet: „Imáim lassú lélegzetek, / Mintha elaludtak volna az istenek” (*Új áldozat*). Ekler Andrea így összegzi a kötet lényegét: „[...] a szerző [...] dekonstruál mindent, hogy darabjaiból megalkothassa a maga költői világát. Mindezt folyamatos szembenézés, önvizsgálat, büntudat, megváltásra várás kíséri, istenes verseiben a saját sors ontológiai értelemben az ember sorsává nő” (Ekler Andrea: i. m., uo.). Így igaz, és ezt egy fiatal költő első kötetében teszi meg.

Görög váza